

QADIMGI HINDISTON SIVILIZATSIYASIDA DIN VA SAN'AT

Davlatov Orziqul Bahodirovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 3-kurs talabasi

davlatovorziqul@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada qadimgi Hindiston sivilizatsiyasining shakllanishi va taraqqiyot bosqichlari atroflicha o'rganiladi. Xususan, miloddan avvalgi III ming yillikda Hind vodiysida yuzaga kelgan Mohenjo-Daro va Xarappa madaniyatlari asosida bu sivilizatsiyaning taraqqiy etgan shaharsozlik tizimi, rivojlangan irrigatsiya inshootlari, yozuv va hisob-kitob tizimlari haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, maqolada qadimgi hind jamiyatida paydo bo'lgan qadimiy dinlar ham o'rganiladi. Xususan hinduizm, buddizm kabi dinlar bunga misol bo'ladi. Yana hindlarning eng qadimiy klassik raqslaridan biri Bharata Natyam raqsi ham ushbu maqolada yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: sivilizatsiya, buddizm, Tri-Pitaka, Hindiston, taqvim, shaharsozlik, braxmanlar.

Kirish. Qadimgi Hindiston sivilizatsiyasi insoniyat tarixidagi eng qadimiy va rivojlangan madaniyatlardan biri hisoblanadi. Qadimgi Hindiston xalqi tabiat bilan uyg'un hayot kechirgan, murakkab ijtimoiy tuzilma va ma'naviy qadriyatlarga ega bo'lgan. Ushbu maqolada qadimgi Hindiston sivilizatsiyasining asosiy xususiyatlari, uning rivojlanish bosqichlari hamda insoniyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Mavzuga kirishdan oldin sivilizatsiya haqida tushunchaga ega bo'lib olamiz. Sivilizatsiya so'zi lotincha "sivilis" – "fuqarolikka, davlatga, shaharga taalluqli" ma'nolarini anglatuvchi o'zakdan kelib chiqqan. U "silvaticus", ya'ni lotinchadan tarjima qilganda "qo'pol, yovvoyi"

so'ziga qarshi ma'noda qo'llanilgan. Sivilizatsiya tushunchasi “madaniyat” tushunchasi bilan uzviy bog'liq ravishda paydo bo'lgan.¹

Asosiy qism. Hind sivilizatsiyasi milloddan avvalgi 2350-3000 yillarda Hind daryosi vodiysida boshlangan va hozirgi kungacha saqlanib qolgan dastlabki sivilizatsiya. Hindiston sivilizatsiyasini hukmronlik davri asosida bir necha bosqichlarga bo'lish mumkin. Joylashuvi bo'yicha Hindistonni ikki qismga, ya'ni Shimoliy Hindiston va Janubiy Hindistonga bo'lish mumkin. Hindistonning ikki qismi tili, madaniyati va diniy amallari jihatlarini bilan farq qiladi. San'at xilma-xilligi va o'z xalqining turmush tarziga boy bo'lgan hind sivilizatsiyasi, ayniqsa Janubi-sharqiy Osiyo mamlakatlari aholisi hayotiga ta'sir katta bo'lgan.

Hindistonning sivilizatsiyasi, madaniyatini asosan Nusantara² arxipelagi hududlarida keng tarqalganini ko'rishimiz mumkin. Hindiston sivilizatsiyasi Janubi-sharqiy Osiyo mintaqasi bilan siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan alohida munosabatda bo'lib, Janubi-sharqiy Osiyo jamiyati hayotining barcha jabhalarida uchratish mumkin. Hindiston qadriyatlarini Janubi-sharqiy Osiyo aholisi orasida qo'llanishi Janubi-sharqiy Osiyoda hindlashgan davlat³ atamasini yaratdi. Jamiyat kundalik hayotida hind sivilizatsiyasi elementlariga ega bo'lgan madaniyatni o'zlashtira boshladi.

Hind sivilizatsiyasidagi dinlar: hinduizm, buddizm, jaynizm va sikkizm kabi bir necha dinlarni tasniflanishi mumkin. Hinduizm Nusantara arxipelagi uchun begona din emas va bu din dunyodagi eng qadimgi din hisoblanadi. N. M. Idaikkadar (1979) ma'lumotlariga ko'ra, dunyoning boshqa yirik dinlaridan farqli o'laroq, ushbu dinning dastlabki tarixini aniqlash qiyin va hatto uning boshlanish sanasi ham noma'lum, hinduizmga Hind daryosi (Hind) nomiga asoslanib ism berilgan.⁴

¹Qodirova L. B. “JAHON SIVILIZATSIYALAR TARIXI” 2020-yil.

²Nusantara. atamasi Malay-Indoneziya xalqlarining yashash joylarini belgilash uchun ishlatiladi: Indoneziya, Malayziya, Singapur, Brunei, Filippin va Janub. Tailand.

³Cohen, Stephen P. (2002), India: Emerging Power 54-bet

⁴Ghazali Darusalam, Tamadun Islam dan Tamadun Asia 117-bet.

Hinduizm beshta asosiy tushunchaga ega: Braxman, Atman, Karma, Moxsa va Samsara. Braxman Xudoga murojaat qiladi, Atman esa har bir inson tanasida mavjud bo'lgan individual ruhdur. Atman har doim Braxman bilan birlashishga intiladi, ammo bu faqat Karma ga bog'liq bo'ladi. Hindlar har doim o'zlarini Samsaradan xalos bo'lish va Moxsaga erishish uchun harakat qilishadi, boshqacha aytganda Moxsa jannatdir. Bundan tashqari, hinduizmida Vedalar deb nomlangan o'zining muqaddas kitobi mavjud.

Keyingi dinlardan biri buddizm. Budda so'zi "budh" fe'lidan olingan bo'lib, uyg'onish, ya'ni xatolardan uyg'onish va sahnaning haqiqiy yorug'ligi o'rtasida chiqish ma'nosini anglatadi.⁵ Ushbu din milloddan avvalgi VI asrda Hindistonda tug'ilgan va Sidharta Gautama Budda tomonidan asos solingan. Hinduizm singari buddizm ham hinduizm ta'kidlagan Karma va Samsara qonunlariga ishonadi. Buddizm, shuningdek, Samsaradan xalos bo'lishga va Nirvananing mukammal hayotiga erishishga intiladi. Buddizm ta'limotiga murojaat qilib, Gautama buddizmi to'rtta oliy haqiqatni va haqiqatning sakkiz yo'lini ta'kidlaydi. To'rt asl haqiqat hayot azoblarga to'la ekanligini tushunishni o'z ichiga oladi. Azob-uqubatlar inson tug'ilishi bilanoq mavjud. Shunga qaramay, ushbu azob-uqubatlarni haqiqatning sakkiz yo'lidan, ya'ni haqiqiy iymon, chin niyat, to'g'ri nutq, to'g'ri xulq-atvor, to'g'ri harakat, to'g'ri fikrlash, to'g'ri fikrlar va qalblar va to'g'ri niyatlardan kelib chiqib boshqarish mumkin. Buddistlar foydalangan muqaddas kitobi Tri-Pitaka nomi bilan mashhur.⁶

Bugungi kunda hindlar tomonidan qo'llaniladigan raqslardan biri bu Bharata Natyam raqsi. Ushbu raqs hindlarning klassik raqs uslublaridan biridir. Bharata Natyam mumtoz raqsi bu an'analarga to'la raqslardan biri, uni o'zlashtirish uchun ko'p yillar kerak bo'ladi, chunki bu qadimiy raqsni shon-sharafga to'la hajmda ijro etish uchun qo'llar, oyoqlar va ko'zlarning turli xil harakatlarini o'rganish kerak. Bu raqs Hindistonning janubiy qismida joylashgan Tamil Naidu viloyatidan kelib

⁵Ghazali Darusalam, Tamadun Islam dan Tamadun Asia 167-bet.

⁶Idaikkadar N.M 1979. Latar Belakang Kebudayaan Hindu. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka

chiqqan. An'anaga ko'ra, ushbu raqsni ayol raqqosa yakkaxon ijro etadi. Bu raqsda to'liq ijro Alarippu, Jatisvaram, Sabdam, Varnam, Padam va Thillana kabi oltita bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichlar Nritya yoki sof raqs va Nritya elementlarini birlashtiradi.⁷

Natijalar va muhokama.

Hind sivilizatsiyasi turli sohalarda shon-sharafga erishdi va jahon sivilizatsiyasiga katta hissa qo'shdi. Matematikada, geometrik elementlarda, algebra, nol sonlar va matematik o'nliklar esa arifmetikaga kiritilgan va hozirgi kunga qadar amalda. Matematika sohasi astronomiya va kalendarning (taqvim) ixtiro qilinishi. U mavsumlar vaqtini va fasl, yil, oy va kunni aniqlashda ishlatildi. Hind sivilizatsiyasining rivojlanishi din va texnika bilan chambarchas bog'liqdir. Ular orasida fizika sohasi ham bor, koinot beshta elementga ega: er, shamol, olov, suv va kosmik. Tabiatning bu barcha elementlari atomlarga xosdir. Kimyo sohasida umrni uzaytirish, zahar berish va boshqaar uchun dorilar ishlab chiqarilgan. Ushbu tibbiy kimyoviy jarayonlar orqali porox bilan bir qatorda asosiy gidroksidi moddalar, kislotalar va metallarni yaratish ishlab chiqarildi. Hindistonliklar metall mahsulotlari ixtirosi tufayli boshqa sivilizatsiyalar tomonidan tan olingan. Temir va metall materiallardan foydalanish juda muhimdir, chunki temirchilikda qilingan yuqori mahorat va temir va metallardan har xil narsalar yaratish bugungi kunda ham qo'llanilmoqda. Hindiston sivilizatsiyasi tibbiyot sohasida ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Hindiston sivilizatsiyasida tibbiyot ilmi sehr-jodu sifatida tanilgan. Fiziologiya, jarrohlik, nafas olish san'atlari, odamlarning ko'payishi, farmakologiya va veterinariya sohalarida o'zgarishlar milloddan avvalgi davrdan hozirgi zamonga qadar davom etmoqda.⁸

⁷Idaikkadar N.M 1979. Latar Belakang Kebudayaan Hindu. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka (tarian ekspresi)

⁸ Abdujabbor Kabirov "QADIMGI SHARQ TARIXI" Toshkent "TAFAKKUR" 2016. B.283-286.

Xulosa.

Qadimgi Hindiston sivilizatsiyasi insoniyat tarixida chuqur iz qoldirgan madaniy, diniy va ijtimoiy tizimlari bilan ajralib turadi. Hind vodiysi sivilizatsiyasining rivojlangan shaharsozlik, yozuv tizimi, me'morchilik va ijtimoiy tuzilma borasidagi yutuqlari bugungi kunda ham o'rganib chiqilmoqda. Ayniqsa, bu sivilizatsiyada shakllangan turli urf-odatlar, diniy marosimlar va an'anaviy qadriyatlar Hindistonning keyingi tarixiy taraqqiyotiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Maqolada ko'rib chiqilgan faktlar shuni ko'rsatadiki, qadimgi hind xalqi o'zining taraqqiy etgan ijtimoiy hayoti, murakkab dunyoqarashi va boy ma'naviy merosi bilan insoniyat tamadduniga katta hissa qo'shgan. Qadimgi Hindiston tajribasi bugungi kunda madaniy turfa xillik, diniy bag'rikenglik va qadriyatlar asosidagi jamiyat qurishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirova L. B. "JAHON SIVILIZATSIYALAR TARIXI" 2020-yil.
2. Nusantara. atamasi Malay-Indoneziya xalqlarning yashash joylarini belgilash uchun ishlatiladi: Indoneziya, Malayziya, Singapur, Bruney, Filippin va Janub. Tailand.
3. Cohen, Stephen P. (2002), India: Emerging Power 54-bet
4. Ghazali Darusalam, Tamadun Islam dan Tamadun Asia 117-bet.
5. Ghazali Darusalam, Tamadun Islam dan Tamadun Asia 167-bet.
6. Idaikkadar N.M 1979. Latar Belakang Kebudayaan Hindu. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka
7. Idaikkadar N.M 1979. Latar Belakang Kebudayaan Hindu. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka (tarian ekspresi)
8. Abdujabbor Kabirov "QADIMGI SHARQ TARIXI" Toshkent "TAFAKKUR" 2016. B.283-286.